

UMUMIY O‘RTA TA‘LIM MAKTABLARDA TA‘LIM TEXNOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH

Abdurazzoqova Dildora Otabek qizi

Qo‘qon DPI 1-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O‘zbekistondagi va jahondagi maktablarning dars jarayonlari, ta‘lim sohasini takomillashtirish va maktablarni o‘zidayoq yoshlarni oliy ta‘limga tayyorlash, o‘quvchilarga ta‘lim texnologiyalari orqali o‘quvchilarni dars jarayonlariga qiziqtirish, hozirgi kunda maktab tizimida zamonaviy texnologiyalarni o‘rni qandayligi, maktab ta‘limida raqamli texnologiyalarni qo‘llanishi, ta‘lim tizimida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etishga tahlil qilish, kamchiliklarni aniqlashdan iborat bo‘lib, yoshlarni ta‘lim sifatini oshirish va ularni yetuk mutasassis qilib tarbiyalashga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: *Mutaxassis kadrlarni tayyorlash, texnika, texnologiya, maqsadli motivlashtirish, tashkiliy ijrochilik funksiyasi, o‘qitish metodikasi.*

Jahonda har bir mamlakat o‘z mezonlari asosida ta‘lim tizimini belgilaydi. Shuning uchun turli davlatlarda ta‘lim olish turlicha bo‘ladi. Ta‘lim tizimiga asos solinayotganda mamlakatning tarixiy an‘analari, bugungi kun talablari inobatga olinadi. Xorijiy davlatlarda o‘qitish metodikalari juda murakkab va raqamli texnologiyalar takomillashgan. Dastur sifatleri ham puxta reja asosida tuzilgan hisoblanadi. Xorijiy davlatlar kabi biz ham o‘qitish texnologiyalariga e‘tibor berish orqali yosh avlodga beriladigan ta‘lim sifatini oshirga qaratilgan aniq chora-tadbirlar belgilash lozim.

Joriy 2023-yil 2-noyabr kuni ta‘lim to‘grisida Prezident Shavkat Miromonovich Mirziyoyev boshchiligida bo‘lib o‘tgan videoselektor yig‘lishida mamlakatimizda ta‘lim - tarbiya tizimini takomillashtirish, ilm-fan sohasi rivojini jadallashtirish masalalari muhokama qilindi. 2023-yil “Insonga e‘tibor va sifatli ta‘lim yili” deb e‘lon qilindi. Davlatimiz rahbari taraqqiyotning tamal toshi ham, mamlakatimiz qudrati, millatni buyuk qiladigan kuch ham ilm-fan, ta‘lim va tarbiyadir degan g‘oyani ilgari surdi. Ilgari surilgan ushbu g‘oyada “O‘zbekistonda ta‘lim tizimini kompleks rivojlantirish, malakali kadrlar tayyorlash maqsadlariga katta kuch va mablag‘lar yo‘naltirilmogda. Hammamiz aziz farzandlarimiz hayotini va taqdirini

o'qituvchi va murabbiylarga ishonib topshiramiz. Mana shunday beqiyos boylik posbonlar, kelajak bunyodkorlari bo'lgan bu mo'tabar zotlarga munosib hurmat-extirom ko'rsatishimiz kerak" dedi Prezidentimiz. Prezident tomonidan ta'kidlagandek, biz pedagoglar oldiga umumta'lim maktablarda raqamli texnologiyalarni qo'llashimiz, raqamli texnologiyalarni o'z o'rnida ishlatishni bilish lozimligini ko'rsatadi.

2023-yilda yurtimizda ta'lim sifatini oshirish bo'yicha ko'plab ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, ikki smenali maktablar sonini qisqartirish, 70 ta yangi zamonaviy maktab qurilishi, 460 ta umumta'lim maktablarni kengaytirish masalasi ko'zda tutilgan. Bundan tashqari xususiy investitsiyalar ishtirokida 100 ta maktab qurish loyihalari boshlanadi, kelgusi besh yil ichida ularning soni mingtaga yetkaziladi. 2023-yildan maktab ta'limi xalqaro ta'lim dasturlari butunlay isloh qilish, kelgusi yildan boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun bepul ovqatlanish Qoraqalpog'iston va Xorazm kabi boshqa viloyatlar va Toshkent shahri maktablarida ham joriy etiladi va uning uchun 2,3 trillion so'm ajratildi. Unga javoban maktablarda ta'lim sifatini oshirish uchun pedagoglarni ta'limiga e'tibor berish, yetuk kadrlar chiqarish sistemasi bo'yicha ishlab ularni texnologiya nimaligi o'rgatishimiz zarur deb o'ylaymiz. Umumta'lim maktablarda asosiy masala sifatida davomadga emas, balki ta'lim sifatini oshirishga qarashim lozim. Maktab darsliklarini yosh avlodga maktabda o'rgatishim, o'quv kurslarda emas, Prezidentimizni yaratib bergan sharoitlaridan oqilana foydalangan holda yurtimizga yetuk kadrlar tayyorlashga harakat qilishimiz biz pedagoglarni oldidagi dolzarb vazifa bolishi kerak. Ta'lim bo'yicha nazariyamizni kengaytirish va yana qanday usullarda foydalanishimiz mumkinligi haqida o'ylashimiz va uni yosh avlodlarga to'g'ri tadbiiq qilib berishimiz zarur. Maktablarda sinf xonalarga va shart-sharoitlarga ham e'tibor bergan xolda yosh avlodga sifatli ta'lim berishimiz lozimdir. O'quvchilarni o'quv kurlarda emas balki, maktablarni o'zida oliy ta'limga tayyorlashimiz maqsadga muvofiqdir. Oliy ta'limda o'qib borgan kadrlarni ma'sulyatligiga va o'z ustida ishlay oladigan kadrlarni ishga jalb qilishimiz, maktablarda o'tiladigan darslarni qiziqarli metotlardan foydalangan holda o'quvchilarimizni dars mashg'ulotlariga qiziqtirish asosiy vazifalardan hisoblanadi. Hozirgi kunda xorijiy davlatlar tajribasidan o'rganib, o'qitish texnologiyalarini o'zimizning ta'lim tizimiga joriy etish, maktablarda ta'lim sifatini oshirish bo'yicha isloxtalar qilmoqdamiz.

Taklif sifatida shuni aytish mumkinki, o'quvchilarni darslarni o'z vaqtida o'zlashtirib borayotganligini ota-onalar ham kuzatib borishsa maqsadga muvoffiq bo'ladi. Lekin buning o'rniga maktablarda dars sifati yaxshi emas deb o'quv kurlari bilan chalg'itib qo'yishmoqda. Shu bois biz avvalo maktab ta'limini yaxshilab

bersakgina ota - onalarimiz farzandlarini kurslarga emas maktabga yuborishadi deb o'ylaymiz. E'tiborimizni qaratgan holda shunday muammolarni bartaraf qilishga bor kuchimizi sarflashimiz zarur. Yangi O'zbekiston – maktab ostonasidan boshlanadi degan ezgu g'oya asosida bu sohada katta ishlar amalga oshirilmoqda. So'nggi yillarda yuzlab zamonaviy maktablar barpo etildi. Peezident maktablari, ijod maktablari hayotimizga kirib kelishi bilan ixtisoslashtirilgan maktablar tarmog'i kengaytirildi. Yangi darsliklar va o'quv qo'llanmalar yaratildi. Jumladan, chet tili, axborat texnologiyalari, matematika, kimyo, biologiya bo'yicha milliy va xalqaro sertifikati bor o'qituvchilarga ustama, chekka hududga borib ishlagan muallimlarga alohida to'lov joriy etildi. Tahlillar natijasida 6 million so'mdan 10 million so'mgacha maosh oladigan o'qituvchilar soni 23 mingga yetdi. 10 milliondan so'mdan yuqori oluvchi oqituvchilar soni 1mingdan oshdi. Shu bilan birga maktab ta'limi sohasida dolzarb masala sifatida bugungi kunda boshlang'ich sinflarga 11 ta, yuqori sinflarda 16 ta fan o'tiladi. Lekin o'quvchilar aniq bir yo'nalishda chuqur bilimga ega bo'lmay maktabni bitirmoqda. O'tgan o'quv yilida 220 ming muallimdan 86 ming nafari yoki 37 %ning bilim va ko'nikmasi "qoniqarsiz" deb baholangan. Bu esa hozir talab yuqori bo'lgan informatika, ingliz tili, fizika, matematika va kimyo fanlari o'qituvchilarida bo'lgani dolzarb masala sifatida ko'rish mumkin. Shu bois yuqori sinf o'quvchilarni darsliklari 16 tadan 11 taga qisqartirilgani bugungi kunda maktablarda ta'lim sifatini oshirish uchun kasb-hunar egallash istagidagi o'quvchilarga maktabning o'zida tayyor mutaxassis bo'lib yetishish imkoniyatini yaratish zarurati tug'ildi. Yana bir masala sifatida hozirgi kun maktablarda bola soni sinf xonalarida 20 ta 24 ta o'qilishi zarur bo'lgan bir paytda 40 ta 41 ta o'quvchi o'tiribdi shu masalalarni ham hal qilsak bolalarni bilim sifati oshadi degan fikrdamiz.

Davlatimiz rahbari mamlakatda kadrlar muammosi mavjudligini barcha sohalarda islohatlar sur'atiga mos zamonaviy mutaxassislar kerakligini aytgan edilar. Shu maqsadda butun ta'lim tizimini takomillashtirmoqda. Maktabgacha ta'lim rivojlantirilyotganini maktab saboqlari puxta zamin bo'lmoqda. Umumiy o'rta ta'lim sifati ilg'or xalqaro tajriba va zamon talablari asosida yuksaltirilmoqda. Yurtimizda matematika, fizika, kimyo va biologiya darslarining 10 % amaliy mashg'ulotga ajratilgan. Rivojlangan davlatlarda bu ko'rsatgich 30-50 %ni tashkil etadi.

Xorijiy davlatlarni biri Yaponiya oilalaridagi uy partalari diqqatga sazovordir. U mukammal yon tomonidan muhofazalangan qurilma bo'lib, parta ustida kitob javoni, yoritkich, soat, qalam, qog'oz, mikrokalkulyator va boshqa zaruriy ashyolar, shuningdek, kerak bo'lib qolgan taqdirda ota-onalarini chaqiradigan signal tugmachalarigacha o'rnatilgan. Yaponiya o'rta maktablarining saviyasi AQSH o'rta maktablari saviyasidan bir muncha yuqori turadi.

Yuqorida ko‘rinib turibdiki yaponiyada ta‘lim tizimi ham shaklan ham mazmunan ham yuksak uyg‘unlik kasb etgan. E‘tiborli yana bir tomoni – yaponiyada faqat milliy an‘analar bilan cheklanib qolmay jahondagi AQSH, Fransiya, Germaniya kabi taraqqiy etgan mamlakatlarning ilg‘or pedagogik ish tajribalari ham ijodiy o‘zlashtirilgan. Bunday tajribalar respublikamiz ta‘lim tizimini yanada yuqori pog‘onaga ko‘tarishda qo‘l kelishi shubhasizdir.

Amerika qo‘shma shtatlari ta‘lim tizimi; Amerikada o‘rta ta‘lim 12 ta bo‘lib boshlang‘ich o‘rta va quyi maktablarga bo‘linadi. Aksariyat qismi davlat maktablaridan iborat va ularda o‘quvchilarning 88 foizi o‘qiydi. Ta‘lim muassasalarini davlat va shahar byudjetlari moliyalashtiradi. qo‘shma shtatlarda yalpi ichki maxsulotning 7.5 % har yili ta‘limga sarflanadi. 12 % o‘quvchilar xususiy maktablarga boradi. Ularning moddiy resurslari ota-onalari turli mablag‘lar va xayriya mablag‘lari hisobidan shakllantiradi. Odatda har bir sinfdan televizor kompyuter mavjud bo‘lib, yuqori tezlikdagi internet bilan ta‘minlangandir. Amerika pedagoglari haftasiga bir marta 1-3 sinf o‘quvchilariga o‘yinchoq metotlarini qo‘llashadi. Bu metotda bolalar o‘yinchog‘ini ta‘riflaydi. Bu metodlarni qo‘llashdan maqsad bolalarni uyalchanglik va omma oldida nutqini rivojlantirishdan iborat. Amerikada ta‘lim haddan ziyod demokratlashuvi talabalar bilimlarini puxtaligi tekshirishga va nazorat qilishga qiyinchilik tug‘diradi. Shu sababli boy moddiy texnik baza va tajribaga ega bo‘lgan davlatda butunlay sovsiz bo‘lgan bolalar ham topiladi. Aqshda ta‘lim tizimining maqbul tomonlarining ijobiy qo‘llanishi muhim kasb etadi.

Yuqorida keltirilganda xorijiy davlatlarni texnologiyalarini o‘zimizning umumta‘lim maktablarda keng qo‘llash lozimdir. Qachonki biz pedagoglar ta‘limga ma‘suliyat bilan qarash, yosh avlod ham buni his qiladi. Yosh avlodga biz to‘g‘ri ta‘limga yo‘naltira bilishimiz zarur bo‘ladi. Qayd etilgan mazkur vazifalarga malaka oshiruvchi o‘qituvchilarni ilmiy dunyoqarashini yuksaltirishsiz erishib bo‘lmasligi bugungi kunda hech kimga sir emas. Shu sababli ham malaka oshiruvchi o‘qituvchilarni ilmiy dunyo qarashini kengaytirishda ilmiy izlanishlar haqidagi bilimlar va ko‘nikmalarni yangicha yondashuvda qilishlari maqsadga muvofiqdir. O‘quvchilarimizni maktabga chiqmasdan turib maktabgacha ta‘limlarda bolalarni kitobga mehr quyishga o‘rgatish lozirligi ko‘rinadi. Hozirgi kunda kitob o‘qiydigan yoshlarimiz soni kamayib ketmoqda. Shuni hisobga olgan holda keng ko‘lamli tadbirlar bellashuvlar o‘tkazib o‘quvchilarni bu tanlovlarda qatnashishlarni ta‘minlash zarur deb hisoblaymiz. Yosh avlodlarimizni o‘z yo‘lini topib olishlari, ularni bilim yo‘lida to‘g‘ri borishlarida biz pedagoglarni o‘rni juda kattadir. Shu bios pedagoglar o‘z ustida doimiy ravishda ishlab turishni taqazo etadi. Shu bilan birga bo‘lajak mutaxasislarni zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan o‘quv-tarbiyaviy

ishlarning interaktiv usularidan foydalana oladigan qilib hamda o'zidagi pedagogik mahoratini va ko'nikmalarini yanada takomillashtirish, rivojlantirish ustidagi faoliyatini ilmiy tashkil qila oladigan bo'lishlari, shuningdek, ularni mustaqil ravishda o'z ilmiy dunyoqarashini yuksaltirishda ilmiy – pedagogik va kasbga doir qobiliyatining shakllanishida katta ahamiyat kasb etadi.

Xorijiy davlatlar singari o'quvchilarni ta'lim-tarbiyasini shu bilan birga madaniyatiga ham ahamiyat berishimiz zarurdir. Boshqa mamlakatlar ilmini o'rganaman deb ba'zi yoshlarni ularni madaniyatini ham ko'r-ko'rona qo'llamoqda. Shu bois ularga ta'lim nima? madaniyat nima? degan savollar bo'yicha alohida tushintirishlar olib borishimiz darkor. Yurtboshimiz tomonidan yaratilgan sharoitlarni biz bo'lajak pedagoglar yoshlardan mutaxassis kadrlar tayyorlab berishdek vazifalarni xal qilmoq lozim. Maktablarda ta'lim sifatini oshirish maqsadida olib borilayotgan tadbirlarda barcha o'quvchilarni muntazam qatnashi borishlarini ta'minlash va ularni o'zqtida rag'batlantirib borish lozimdir. Shu kungacha yurtimizdan yirik olimlar, faylasuflar, shoirlar, yozuvchilar chiqqan bunday sharoitda yana shunday allomalarni yetishtirish biz pedagoglarni qo'lida hisoblanadi. Biz peagoglar doim yangiliklar yo'lida maqsadli ishlarni olib borishimiz va ularni yoshlar bilan bo'lishib turishimiz kerakki, zero mazkur izlanishlar yosh avlod yangilik yaratuvchi, izlanuvchi o'quvchilar sirasidan bo'lsin.

Xulosa qilib aytish mumkinki, biz maktablarda bilim sifatini oshirish uchun raqamli texnologiyalarni to'g'ri va samarali qo'llashimiz, belgilangan vazifalarni barchasi O'zbekiston kelajagi bo'lgan yoshlarning bilim va tajribaga ega bo'lishi, psixologik yondashuvlar asosida maktabdagi dars jarayonlarini chuqurlashtirib, munosib kadrlar tayyorlashdan iboratdir. Maktab ta'lim sohasi uzluksiz ta'lim tizimining birlamchi bo'g'ini hisoblanib, u har tomonlama sog'lom va barkamol shaxsni tarbiyalab, oliy ta'limga tayyorlashda g'oyat muhim ahamiyat kasb etishini anglagan holda, mamlakatimizda mazkur sohani yanada taraqqiy ettirish, farzandlarimiz uchun barcha sharoitlarni yaratish yo'lida tizimli ishlarni amalga oshirilib borilishi maqsadga muvoffiq. Shu bilan birga o'quvchilarni maktablarga qamrab olishda nafaqat davlat, balkim nodavlat ta'lim tashkilotlar sonini yanada ko'paytirish, ularda olib borilayotgan ta'lim – tarbiya jarayonini qat'iy nazorat qilish, sohaga yetuk, malakali va tajribali kadrlarni jalb etish g'oyatda muhimligini ta'kidlamoqchimiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyuldagi “Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida “tarbiya” fanini bosqichma-bosqich amalga joriy etish chora – tadbirlari to‘g‘risida” gi 422-sonli Qarori.
2. To‘lqin Eshbek. Media ta’lim yangi ta’lim usuli sifatida. Maqola 2022-yil.
3. Ochilov M. Yangi pedagogika texnologiyalari. Qarshi 2000-yil
4. Ismoilova D.M. Ta’lim soxasida prognoz qilish ilmiy – Pedagogik muammo sifatida. 2020-y.